

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Кафедра екології агросфери та екологічного контролю

“ЗАТВЕРДЖЕНО”
Факультет Захисту рослин,
біотехнологій та екології
Протокол №9
“21” травня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОВД ТА СЕО

Галузь знань Е «Природничі науки, математика та статистика»

Спеціальність Е2 «Екологія»

Освітня програма Екологія

Факультет Захисту рослин, біотехнологій та екології

Розробник: доцент, к.с.-г.наук С.П. Паламарчук

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

Київ – 2026 р.

Опис навчальної дисципліни

«ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ ТА СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА»

Навчальна дисципліна «Оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка» спрямована на формування у студентів комплексних знань та практичних навичок щодо правових, організаційних і методичних засад превентивного екологічного контролю планованої господарської діяльності відповідно до стандартів Директив ЄС та законодавства України. У межах курсу вивчається повний покроковий алгоритм процедури ОВД — від подання повідомлення та взаємодії з громадськістю до отримання остаточного висновку. Студенти вчать самостійно ідентифікувати екологічні ризики, прогнозувати масштаби антропогенного впливу на повітря, воду, ґрунти й біорізноманіття, працювати з Єдиним реєстром з ОВД, а також розробляти інженерно-екологічні заходи для мінімізації негативних наслідків і складати фінальний Звіт з оцінки впливу на довкілля.

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Бакалавр	
Спеціальність	Е 2 «Екологія»	
Освітньо-наукова програма	Екологія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота)	не передбачено	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної, заочної форми навчання		
	денна, вечірня форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	4	5
Семестр	7	7
Лекційні заняття	30	10
Практичні, семінарські заняття	30	10
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	60	100
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	4	-

1. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Дисципліна «ОВД та СЕО» формує у здобувачів знання щодо процесу проектування і проведення екологічної оцінки впливу на довкілля та набуття навичок практичної роботи, оволодіння прийомами і методами оцінки впливу щодо діяльності сільськогосподарських об'єктів; набуття навичок використання картографічних методів для екологічного обґрунтування господарської діяльності; ознайомлення з нормативною, законодавчою та правовою базою екологічної оцінки, ознайомлення з нормативами стану природного

середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів у процесі прийняття рішень щодо провадження сільськогосподарської діяльності.

Предметом дисципліни «ОВД та СЕО» є оволодіння знаннями і навичками теоретичних основ екологічної експертології та законодавства України в галузі екологічної оцінки об'єктів агросфери які необхідні для усвідомлення екологічної політики держави, врахування екологічних пріоритетів при здійсненні сільськогосподарської, виробничої діяльності, науково-обґрунтованого проведення еколого-експертних робіт.

Перелік освітніх компонент, які передують вивченню навчальної дисципліни

Загальна екологія, Нормування антропогенного впливу на довкілля, Біологія (ботаніка, зоологія), Ґрунтознавство і охорона ґрунтів, Моніторинг довкілля.

Набуття компетентностей (відповідно до затвердженої Освітньо-професійної програми за спеціальністю Е2 «Екологія»):

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми у сфері екології, охорони довкілля і збалансованого природокористування, що передбачає застосування основних теорій та методів наук про довкілля, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК6. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

ФК11. Здатність інформувати громадськість про стан екологічної безпеки та збалансованого природокористування.

ФК12. Здатність до опанування міжнародного та вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем.

ФК13. Здатність до участі в управлінні природоохоронними діями та/або екологічними проектами.

Програмні результати навчання:

ПРН15. Уміти пояснювати соціальні, економічні та політичні наслідки впровадження екологічних проектів.

ПРН16. Вибирати оптимальну стратегію проведення громадських слухань щодо проблем та формування територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі.

2. Програма та структура навчальної дисципліни.

Структура навчальної дисципліни для повного терміну денної (заочної) форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	Ти ж- ні	Ус ьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі					
			л	п	л	і	с.		л	п	л	ін	с.р	
				а	н	р.				б	д			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Нормативно-законодавчі аспекти проведення екологічної оцінки в Україні та в світі														
Лекція 1. Основні принципи та законодавчі підстави здійснення	1	9	2	2	-	-	5	9	2	2			5	

екологічної оцінки впливу на довкілля в Україні та в світі														
Лекція 2. Основні переваги європейської моделі оцінки впливу на довкілля. Відповідність політичним, програмним та правовим зобов'язанням у сфері інтеграції до ЄС	2	9	2	2	-	-	5	5						5
Лекція 3. Види сільськогосподарської діяльності, що можуть мати значний вплив на довкілля. Гласність оцінки впливу на довкілля, громадські слухання	3	9	2	2	-	-	5	5						5
Лекція 4. Громадське обговорення у процесі оцінки впливу на довкілля з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості до планованої діяльності	4	9	2	2	-	-	5	5						5
Лекція 5. Особливості проведення ОВД при лісогосподарському та сільськогосподарському освоєнні земель, на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду чи в охоронних зонах	5	9	2	2	-	-	5	9	2	2				5
Лекція 6. Правові засади використання рекреаційних можливостей лісів	6	9	2	2	-	-	5	5						5
Лекція 7. Стратегічна екологічна оцінка особливості та етапи проведення	7	9	2	2	-	-	5	5						5
Разом за змістовим модулем 1		63	14	14	-	-	35	43	4	4				35
Змістовий модуль 2. Оцінка впливу сільськогосподарської діяльності на об'єкти агросфери														
Лекція 8. Оцінка впливу діяльності сільськогосподарських підприємств на повітряне середовище	8	9	2	2	-	-	5	10						10
Лекція 9. Оцінка якості повітря за рівнем концентрації забруднювачів та їх окремими та комплексними індексами чи критеріями	9	6	2	2	-	-	2	12	2					10
Лекція 10. Відповідальність за порушення законодавства про оцінку впливу на довкілля, оскарження рішень	10	6	2	2	-	-	2	9		2				7
Лекція 11. Основні етапи підготовки Звіту з ОВД та СЕО	11	6	2	2	-	-	2	10						10
Лекція 12. Опис і оцінка можливого впливу на землі і ґрунти	12	6	2	2	-	-	2	7		2				5
Лекція 13. Управління водними	13	8	2	2	-	-	4	7	2					5

ресурсами для ведення сільського господарства, у тому числі із зрошуванням і меліорацією													
Лекція 14. Єдиний реєстр оцінки впливу на довкілля	14	8	2	2	-	-	4	10					10
Лекція 15. Оцінка транскордонного впливу на довкілля	15	8	2	2	-	-	4	12		2			10
Разом за змістовим модулем 2		57	1 6	1 6	0	0	2 5	77	4	6			67
Усього годин	120		3 0	3 0	0	0	6 0	120	8	1 0			10 2

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Основні принципи та законодавчі підстави здійснення екологічної оцінки впливу на довкілля в Україні та в світі	2
2	Тема 2. Основні переваги європейської моделі оцінки впливу на довкілля. Відповідність політичним, програмним та правовим зобов'язанням у сфері інтеграції до ЄС	2
3	Тема 3. Види сільськогосподарської діяльності, що можуть мати значний вплив на довкілля. Гласність оцінки впливу на довкілля, громадські слухання	2
4	Тема 4. Громадське обговорення у процесі оцінки впливу на довкілля з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості до планованої діяльності	2
5	Тема 5. Особливості проведення ОВД при лісогосподарському та сільськогосподарському освоєнні земель, на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду чи в охоронних зонах	2
6	Тема 6. Правові засади використання рекреаційних можливостей лісів	2
7	Тема 7. Стратегічна екологічна оцінка особливості та етапи проведення	2
8	Тема 8. Оцінка впливу діяльності сільськогосподарських підприємств на повітряне середовище	2
9	Тема 9. Оцінка якості повітря за рівнем концентрації забруднювачів та їх окремими та комплексними індексами чи критеріями	2
10	Тема 10. Відповідальність за порушення законодавства про оцінку впливу на довкілля, оскарження рішень	2
11	Тема 11. Основні етапи підготовки Звіту з ОВД та СЕО	2
12	Тема 12. Опис і оцінка можливого впливу на землі і ґрунти	2
13	Тема 13. Управління водними ресурсами для ведення сільського господарства, у тому числі із зрошуванням і меліорацією	2
14	Тема 14. Єдиний реєстр оцінки впливу на довкілля	2
15	Тема 15. Оцінка транскордонного впливу на довкілля	2
Усього годин		30

4. Теми практичних занять

Практична робота	Годин
Тема №1. Головні аспекти, нормативна база, державне регулювання та управління в галузі оцінки впливу на довкілля	2
Тема № 2. Українська модель оцінки впливу на довкілля	2
Тема № 3. Особливості проведення ОВД при сільськогосподарському освоєнні земель, рекультивація та меліорація земель. Аналіз плану проведення консультацій з органами влади та громадськістю	2
Тема № 4. Залучення громадськості до процесу оцінки впливу на довкілля	2
Тема № 5. Аналіз екологічної оцінки лісових ресурсів. Процедура екологічної оцінки за додержанням вимог законодавства про охорону і збереження об'єктів природно-заповідного фонду	2
Тема № 6. Правова основа використання лісів при проведенні ОВД	2
Тема № 7. Світовий та європейський досвід проведення СЕО. Загальні положення, підстави та основні поняття.	2
Тема №8. Аналіз нормативних, законодавчих документів щодо екологічної оцінки атмосферного повітря. Забруднення повітряного середовища під час діяльності сільськогосподарських підприємств	2
Тема № 9. Аналіз нормативних документів та особливості проведення екологічної оцінки якості повітря	2
Тема № 10. Бездіяльність у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля	2
Тема № 11. Ознайомлення зі структурою Звіту та висновку з ОВД. Визначення обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту та висновку	2
Тема № 12. Аналіз нормативних документів щодо екологічної оцінки ґрунту	2
Тема № 13. Аналіз нормативних документів щодо екологічної оцінки водних об'єктів. Оцінка за видами та кількістю очікуваних відходів, викидів (скидів), забруднення води при сільськогосподарській діяльності	2
Тема № 14. Порядок ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля	2
Тема № 15. Негативний транскордонний вплив на довкілля	2
Усього годин	30

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Нормативно-законодавча база: закони, положення, нормативні документи	5
2	Значення ОВД в системі державного регулювання сільськогосподарської діяльності та охорони довкілля	10
3	Правове регулювання лісокористування та землекористування.	10
4	Джерела викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря при роботі сільськогосподарських підприємств	5
5	Етапи підготовки Звіту. Попереднє планування методів збору та аналізу інформації, вибір джерел інформації та фахівців, що будуть залучені до досліджень і в подальшому складанні звіту	5
6	Нормативні, законодавчі та нормативно-правові документи щодо екологічної оцінки водних об'єктів	5

7	Здійснення оцінки впливу на довкілля для видів діяльності й об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку	5
8	Проведення оцінки впливу на довкілля, отримання висновку з оцінки впливу на довкілля (перелік документів, законотворчі документи)	5
9	Процедура проведення післяпроектного моніторингу	5
10	Проведення оцінки транскордонного впливу на довкілля за процедурою держави походження, довкілля якої може зазнати значного негативного транскордонного впливу	5
Усього годин		60

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування
- екзамен;
- модульні тести;
- реферати, презентації;
- розрахункові роботи;
- захист практичних робіт;

7. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анутовання, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- самостійна робота (виконання завдань);

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Нормативно-законодавчі аспекти проведення екологічної оцінки в Україні та в світі		
Практична робота №1. Головні аспекти, нормативна база, державне регулювання та управління в галузі оцінки впливу на довкілля	Вивчити положення екологічного законодавства, зокрема Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» та відповідні Директиви ЄС, що регламентують превентивний контроль господарської діяльності.	5
Практична робота №2. Українська модель оцінки впливу на довкілля	Знати національну специфіку реалізації процедури ОВД. Засвоїти чіткий покроковий алгоритм української моделі: від подання повідомлення про плановану діяльність, визначення обсягу досліджень та громадського обговорення до розробки звіту й отримання фінального Висновку з ОВД.	10

<p>Практична робота №3. Особливості проведення ОВД при сільськогосподарському освоєнні земель, рекультивация та меліорація земель. Аналіз плану проведення консультацій з органами влади та громадськістю</p>	<p>Законодавчі критерії: порогові значення площ освоєння та меліорації земель, які зобов'язують агропідприємства проходити процедуру ОВД відповідно до першої чи другої категорії планованої діяльності</p>	<p>10</p>
<p>Практична робота № 4. Залучення громадськості до процесу оцінки впливу на довкілля</p>	<p>Знати правові засади та етапи участі громадян у процедурі ОВД відповідно до національного законодавства та Орхуської конвенції. Засвоїти інформацію регламента, термінів та форм громадського обговорення, включаючи правила подання зауважень після оприлюднення Повідомлення про плановану діяльність та Звіту з ОВД, а також порядок організації та проведення громадських слухань.</p>	<p>5</p>
<p>Практична робота № 5. Аналіз екологічної оцінки лісових ресурсів. Процедура екологічної оцінки за додержанням вимог законодавства про охорону і збереження об'єктів природно-заповідного фонду</p>	<p>Знати нормативно-правові критерії проведення ОВД для лісгосподарських заходів (зокрема, суцільних рубок головного користування та зміни цільового призначення лісових земель), а також жорсткі законодавчі обмеження й режими охорони на територіях ПЗФ та Смарагдової мережі. Вміти аналізувати таксаційні описи й лісовпорядку документацію для виявлення екологічних ризиків, оцінювати вплив планованої діяльності на біорізноманіття й гідрологічний баланс лісових екосистем, розробляти у Звіті з ОВД ефективні заходи з мінімізації негативного впливу на флору і фауну, а також перевіряти проєктні рішення на відповідність охоронним зобов'язанням заповідних об'єктів.</p>	<p>10</p>
<p>Практична робота № 6. Правова основа використання лісів при проведенні ОВД</p>	<p>Знати порогові ліміти для ОВД: критерії, за якими рубки підлягають оцінюванню (суцільні та поступові рубки головного користування, а також суцільні санітарні рубки площею понад 1 гектар)</p>	<p>10</p>
<p>Практична робота № 7. Світовий та європейський досвід проведення СЕО. Загальні положення, підстави та основні поняття..</p>	<p>Концептуальні відмінності між СЕО (як стратегічним інструментом оцінки планів і програм) та ОВД (як превентивним контролем конкретних об'єктів), а також нормативну базу її впровадження.</p>	<p>10</p>
<p>Самостійна робота №1. Значення ОВД в системі державного регулювання</p>	<p>Сформулювати перелік екологічних санкцій за роботу агробізнесу без Висновку з ОВД.</p>	<p>10</p>

сільськогосподарської діяльності та охорони довкілля	Описати приклади успішних екологічних заходів в АПК, які найчастіше впроваджують за результатами ОВД.	
Модульна контрольна робота 1.	Оцінювання результату засвоєння знань та умінь відповідно до тем, які включені до модуля №1	30
Всього за модулем 1	ПРН 15, ПРН 16	100
Модуль 2. Оцінка впливу сільськогосподарської діяльності на об'єкти агросфери		
Практична робота № 8. Аналіз нормативних, законодавчих документів щодо екологічної оцінки атмосферного повітря. Забруднення повітряного середовища під час діяльності сільськогосподарських підприємств	Вміти ідентифікувати специфічні джерела аграрних викидів (тваринницькі комплекси, птахофабрики, зерносушарки, склади зберігання пестицидів), кількісно розраховувати обсяги викидів парникових газів, аміаку, сірководню та пилу за галузевими методиками, оцінювати ризики транскордонного та кумулятивного забруднення повітря, а також самостійно обґрунтовувати у Звіті з ОВД ефективність сучасних пилогазоочисних установок, біофільтрів та оптимальні межі СЗЗ для мінімізації негативного впливу на прилеглі житлові зони.	10
Практична робота № 9. Аналіз нормативних документів та особливості проведення екологічної оцінки якості повітря	Аналізувати проєктні матеріали щодо джерел викидів (організованих та неорганізованих), використовувати спеціалізовані розрахункові програми для визначення меж санітарно-захисної зони (СЗЗ) підприємства.	10
Практична робота № 10. Бездіяльність у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля	Вміти виявляти факти процесуальних затримок, правильно фіксувати докази протиправного зволікання органів влади, обґрунтовувати позовні вимоги щодо визнання бездіяльності незаконною, а також оцінювати юридичні наслідки таких порушень, які є безумовною підставою для повного скасування Висновку з ОВД та зупинення планованої господарської діяльності в судовому порядку.	10
Практична робота № 11. Ознайомлення зі структурою Звіту та висновку з ОВД. Визначення обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту та висновку	Знати вимоги статті 6 Закону України «Про ОВД» щодо архітектури Звіту з ОВД та нормативні критерії структури Висновку, який видається Міндовкілля або ОДА.	10
Практична робота № 12. Аналіз нормативних документів щодо екологічної оцінки ґрунту	Вміти аналізувати результати агрохімічних паспортів земельних ділянок, самостійно оцінювати ступінь деградації та забруднення ґрунтів важкими	10

	металами чи пестицидами за розрахунковими методиками.	
Практична робота № 13. Аналіз нормативних документів щодо екологічної оцінки водних об'єктів. Оцінка за видами та кількістю очікуваних відходів, викидів (скидів), забруднення води при сільськогосподарській діяльності	Вміти аналізувати проектну документацію тваринницьких комплексів та зрошувальних систем, кількісно розраховувати обсяги накопичення відходів і концентрацію хімічних речовин у зворотних водах за стандартними екометодиками, оцінювати ризики евтрофікації водойм від змивів із полів, а також самостійно обґрунтовувати у Звіті з ОВД ефективність очисних споруд і водоохоронних зон для захисту акваторій.	5
Практична робота № 14. Порядок ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля	Знати нормативно-правові засади функціонування цієї автоматизованої інформаційної системи на платформі «ЕкоСистема», включаючи правила, строки та черговість унесення документів уповноваженими органами та суб'єктами господарювання	5
Практична робота № 15. Негативний транскордонний вплив на довкілля	Знати нормативно-правовий фундамент: положення Конвенції Еспо (про оцінку впливу на довкілля у транскордонному контексті)	5
Самостійна робота №2. Проведення оцінки транскордонного впливу на довкілля за процедурою держави походження, довкілля якої може зазнати значного негативного транскордонного впливу	Специфіку звітності: обов'язковість перекладу Звіту з ОВД та інформації про процедуру мовою зачепленої держави за рахунок суб'єкта господарювання.	5
Модульна контрольна робота 2.	Оцінювання результату засвоєння знань та умінь відповідно до тем, які включені до модуля №2	30
Всього за модулем 2	ПРН 15, ПРН 16	100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен/залік		30
Всього за курс	(Навчальна робота + екзамен) ≤	100

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності:	Всі лабораторні і самостійні роботи мають закінчуватися власним висновком, щодо отриманого результату. Списування під час модульних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів).
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення

Електронний навчальний курс «ОВД та SEO»

<https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=5034>

- конспекти лекцій та їх презентації;
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Оцінка впливу на довкілля: впровадження природоохоронних практик та кліматичної політики ЄС : навч. посіб. / уклад.: О. С. Мельник, В. Г. Склад, І. М. Коваленко, І. В. Васькіна, М. Ю. Шерстюк. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 166 с

2. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 29, ст.315. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

3. База Законодавча України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

4. Семерня О.М. Оцінка впливу на довкілля: практикум: навчальний посібник для бакалаврів напряму підготовки 101 Екологія [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. – 112 с.

5. Марушевський Г.Б. Стратегічна екологічна оцінка: навч. посіб. з компакт-диском / Г. Б. Марушевський. — К.: К.І.С., 2018. — 88 с.

6. Стратегічна екологічна оцінка комплексного плану. Навчальний посібник. Київ. 2022 р. – 108 с. https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/819/SEO_ready.pdf

8. Пацева І.Г., Мельник-Шамрай В.В., Лук'янова В.В. Оцінка впливу на довкілля: навчальний посібник містить теоретичний матеріал для підготовки здобувачів вищої освіти екологічних спеціальностей. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». 2022. – 168 с.

<https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8111/%d0%9e%d1%86%d1%96%d0%bd%d0%ba%d0%b0%20%d0%b2%d0%bf%d0%bb%d0%b8%d0%b2%d1%83.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

9. Оцінка впливу на довкілля: можливості для громадськості (посібник) / Є. Алексєєва [за заг. ред. О. Кравченко] — Видавництво «Компанія “Манускрипт”» — Львів, 2017. — 36 с.

10. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. – Дніпро: Видавець Біла К.О., 2020. – 318 с.

